

BEDENSEL BÜTÜNLÜĞÜN İHLALİ NEDENİYLE ORTAYA ÇIKAN MADDİ VE MANEVİ ZARARLARIN İNGİLİZ HUKUKUNA GÖRE TAZMİNİ*

*Compensation of Pecuniary and Non-Pecuniary Loss Due to
Violation of Bodily Integrity Under English Law*

Burcu G. ÖZCAN BÜYÜKTANIR**

ÖZET

İngiliz hukuk sisteminin, Türk hukuk sisteminden farklı bir yapıya sahip olması benzer hukuki sorunların çözümüne farklı yaklaşımları da beraberinde getirmektedir. Bedensel bütünlüğünün ihlal edilmesi, kişinin vazgeçilmez olan kişilik haklarının da ihlali anlamına gelmektedir. Zarar gören kişinin (mağdurun) zararının, koşulları oluştuğunda faile aktararak zararın tazmin edilmesi ve zarar görenin mümkün olduğunca haksız fiilden önceki hale getirilmesi, her iki hukuk sistemi için önemlidir. Bedensel bütünlüğün ihlaline bağlı olarak ortaya çıkan maddi ve manevi zararların da tazmin edilmesi her zaman zarar görenin eski haline dönmesini sağlamamaktadır. Türk hukuku açısından haksız fiil sorumluluğunun doğmasında hukuken korunan bir hakkın, kural olarak kusurlu ve hukuka aykırı bir davranışla ihlal edilmesi sonucunda zararın doğması gerekmektedir. Salt hak ihlali, zarar doğmadığı için haksız fiil sorumluluğu kapsamında tazmin edilemeyecektir. Zararın giderilmesinde Türk hukukundan farklı olarak İngiliz hukukunda ise kimi zaman salt hak ihlalinin varlığı, tazminat sorumluluğu için yeterli olmaktadır. Bununla birlikte İngiliz hukukunda da bedensel bütünlük ihlallerinde zararın doğması ve hukuka

**Yrd. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Özel Hukuk Bölümü Medeni Hukuk
Anabilim Dalı Öğretim Üyesi
Makalenin geliş tarihi: 03.01.2017. Makalenin kabul tarihi: 17.04.2017.

aykırı davranışın yakın sonucu olması tazmin edilmesi için önemli olmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Bedensel bütünlük ihlali, maddi zarar, manevi zarar, maddi tazminat, manevi tazminat

ABSTRACT

The difference between the legal structures of English and Turkish Law brings along different approaches for solving similar legal problems. Violation of bodily integrity involves the violation of the indispensable personality rights. As long as the conditions are satisfied, the transfer of the loss that the injured party (victim) has suffered and compensation it with the aim of placing the victim back to its position prior to the status prior to the tort are of importance for both of the legal systems. On the other hand, in some cases, compensation of both the pecuniary and non-pecuniary loss may prove to be insufficient to reach this aim of replacement. Under Turkish Law, for the imposition of tortious liability, in principle, violation of a legally protected right by an illegal and faulty act is required. Purely violation of a right is not covered by tortious liability due to non-occurrence of a loss. As distinct from Turkish Law, in some cases under English Law, violation of right suffices for liability despite the absence of loss. Nevertheless, in cases regarding the violation of bodily integrity, the occurrence of loss and this being the approximate result of an illegal act are still important.

Keywords: Violation of bodily integrity, pecuniary loss, non-pecuniary loss, pecuniary damage, non-pecuniary damage.

KISALTMALAR

ed.	Edition
TBK	Türk Borçlar Kanunu
s.	Sayfa
v.	versus
vd.	Ve devamı
Vol.	Volume

I. Giriş

Çalışmamızda İngiliz Hukukuna göre bedensel bütünlüğün ihlali nedeniyle ortaya çıkan maddi ve manevi zararlar ile bunların tazmini esasları incelenecektir. Bedensel bütünlük ihlali İngiliz haksız fiiller hukukunun önemli bir bölümünü oluşturur. İngiliz hukuku açısından haksız fiil, genel olarak hukuk düzeni tarafından belirlenen bütün insanlara yönelik olarak belirlendiği belli davranış kurallarına aykırılık oluşturan fiillerdir¹. İngiliz hukukunda tek bir haksız fiil hukuku değil haksız fiiller hukuku vardır². Bedensel bütünlüğün ihlali farklı haksız fiil türlerinden biri ile gerçekleşebilir. Bedensel bütünlüğü ihlal edilen davacı tarafından (zarar gören), tazminat istemi hangi haksız fiil türüne dayandırılmışsa, o haksız fiilin koşullarının gerçekleşip gerçekleşmediğine göre yargıç zararın tazminine karar verecektir.

İngiliz haksız fiiller hukukunun tarihsel gelişiminde kasıt, ihmal ve kusursuz sorumluluk ayrımı uzun süre tartışılmış, ancak 20. yüzyılın başlarında netlik kazanmıştır³. Haksız fiil sonucu zarar gören kişi, zarara neden olan haksız fiil tipinin gerektirdiği davacı tarafından ispatlanması gereken hususlarla birlikte genel olarak davalının hukuk düzeni tarafından ondan beklenen davranışın aksi yönde davrandığını, bu hukuka aykırı fiilin ihmali hareketle ya da kasıtlı olarak kusurlu davranışıyla işlendiğini (kusursuz sorumluluk hali yoksa), bu kusurlu hareketle zarara uğradığını kanıtlamalıdır⁴.

Bedensel bütünlüğüne yönelik hukuka aykırı davranışlarda en çok rastlanılan haksız fiil türü ise ihmal suretiyle işlenen haksız fiil türüdür⁵. İhmali hareketle işlenen haksız fiillerde sorumluluğun doğması için genel koşulların oluşup oluşmadığı aranır. İhmali hareketle zarara neden olma sorumluluğun konusunu oluşturur⁶. İhmali hareketle işlenen haksız fiillerde diğer haksız fiil türlerinden farklı olarak birçok menfaatin korunmuş olmasıdır. Hukuk tarafından korunan menfaatler arasındaki tek ortak özellik

¹ Nolan/Davies, Torts and Equitable Wrongs, Principles of The English Law of Obligations (edited by Andrew Burrows), Oxford Press, 2015, s. 133; Akipek/Küçükgüngör, İngiliz Hukukunda Haksız Fiil Ehliyeti, Prof.Dr. Turhan Esener'e Armağan, Ankara 2000, s. 47.

² Nolan/Davies, Torts and Equitable Wrongs, s. 135.

³ Merhacı Özden, Selin, İngiliz Haksız Fiiller Hukukuna Genel Bir Bakış ve İhmale Dayanan Haksız Fiiller, Ankara Barosu Dergisi,2012/4, s.182.

⁴ Akipek/Küçükgüngör, İngiliz Hukuku, s. 50.

⁵ İhmal suretiyle işlenen haksız fiiller açısından bkz. Nolan/Davies, Torts and Equitable Wrongs, s.136 vd; Özcan, Burcu Gülseren, İngiliz Hukukunda İhmal Suretiyle İşlenen Haksız Fiiller (Tort of Negligence), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.

⁶ Bkz., Merhacı Özden, Common Law, s.183vd.

ise failin ihmali hareketiyle kendisinden beklenen özen yükümlülüğünü ihlal ederek zarara neden olmasıdır⁷. Her biri ayrı bir çalışma konusu olacak genişlikte olduğu için haksız fiil türlerine girilmeyecek, İngiliz hukukunda bedensel zararlar ve tazminatın nasıl hesaplanacağı üzerinde durulacaktır.

Belirtmek gerekir ki, hukuk sistemlerinin farklı oluşu nedeniyle kimi kavramların Türkçeye çevirme kısmında zorluklar yaşanmıştır. Bu zorluk, özellikle tazminat türlerinin Türkçeye çevrilmesinde ortaya çıkmıştır. Burada kullanılan “*damage*” kavramını Türkçeye tazminat olarak çevirmek Türk hukuk sistemi açısından daha yerinde görülmüştür. Çünkü haksız fiil hukukunun temel amacı, haksız fiil sonucunda oluşan zararın giderilmesi olsa da tek amaç bu olmayıp, somut olaya göre devam eden bir saldırının önlenmesi daha öncelikli olabilecektir⁸. Zararın belirlenmesinde de temel ölçüt tazmin edilebilirliği olsa da⁹ zararı telafi etme amacı olmaksızın diğer tazminat türlerine de yargıç tarafından karar verilebilir¹⁰.

Ayrıca manevi tazminata konu olan “*yaşam sevincinin azalması*” her ne kadar kişinin yaşadığı elem ve üzüntü ile ilgili ise de İngiliz Hukukunda üzerinde durulan temel nokta kişinin yaşam isteğinin azalması, yaşamdan haksız fiilden önceki dönemde aldığı mutluluğu alamaması, yaşama sevincinin farklılaşmasıdır. Bu nedenle “*loss of amenity*” “yaşam isteğinin azalması” olarak çevrilmiştir.

Yaşam hakkının ve bedensel bütünlüğün ihlali halinde doğacak zararlardan ölüm nedeniyle ortaya çıkan zararların tazmini ayrı bir çalışma konusu olup bu çalışmada incelenmeyecektir. Bunun dışında bedensel bütünlük ihlali halinde ortaya çıkan zararlar maddi ve manevi zararlar olarak iki ayrı başlık altında irdelenecektir.

II. İngiliz Hukukunda Bedensel Zararlar ve Tazmini

Sorumluluk hukukunda fail, hukuka aykırı eylemiyle neden olduğu zararı tazminle yükümlüdür. Bu şekilde zarar gören kişinin zararının, koşulları oluştuğunda faile aktarılarak zarar tazmin edilecektir. Burada hukuka aykırı eylemin kusurlu ya da yasada sayılı hallerle sınırlı olmak üzere kusursuz olabileceği de göz ardı edilmemelidir. Önemli olan nokta failin davranışı ile hukuk normunu ihlal etmesi ve hukukun koruduğu bir değere zarar vermesidir. Kişinin yaşam hakkı ve sağlık hakkı da en temel

⁷ Merhacı Özden, Common Law, s. 183.

⁸ Lunney/Oliphant: Tort Law, Text and Materials, Oxford University Press, 2013, s.847.

⁹ Burrows, Andrew, “Chapter 4: Judicial Remedies”, Principles of The English Law of Obligations (Edited by Andrew Burrows), Oxford University Press, 2015, s. 350.

¹⁰ Lunney/Oliphant, Tort Law, s.847.

kişilik hakları olarak hukuk tarafından korunmaktadır. Kişinin yaşam hakkına ya da bedensel bütünlüğünün ihlali nedeniyle doğan zararların önemi temel kişilik haklarının ihlali nedeniyle tartışma götürmez.

Bedensel zararların tazmininde temel amaç, mümkün olduğu ölçüde zarar görenin durumunu haksız fiilden önceki duruma getirmektir. Türk haksız fiil hukukunun temelinde de zarar gören kişinin zararının, koşulları oluştuğunda faile, aktarılacak zararın tazmin edilmesi vardır. Fail, hukuka aykırı eylemiyle neden olduğu zararı tazminle yükümlüdür.

İngiliz haksız fiiller hukuku açısından kimi zaman salt hukuka aykırı davranışın varlığı zarar doğmasından bağımsız olarak tazminat istemi için yeterli olmaktadır¹¹. Bu açıdan bakıldığında İngiliz hukukunda haksız fiil sonucu tazmini istenebilecek zararlar için genel olarak tazminat esas alınarak bir zarar ayrımı yapılmıştır belirlemesi çok da yersiz olmayacaktır. Bu temel farklılık da bizi “*damage*”¹² kavramını kimi yerde tazminat olarak çevirme zorunluluğuna götürmektedir. Bu anlamda İngiliz hukukunda tazminat temelli bir zarar ayrımı vardır ve giderimi/ denkleştirmesi mümkün olan-tek başına dava konusu yapılabilen zararlar ile denkleştirici olmayan/ telafi edici olmayan zararlar ayrımı yapılabilir. Telafi edici olmayan zararlar da koşulları varsa tazminat davası konusu olurlar¹³. Giderilmesi mümkün olan

¹¹ Nolan, Donal, “Damage in the English Law of Negligence”, Journal of European Tort Law, 4 (3), November 2013, De Gruyter, s.262.

¹² Ayrıca “*damage*” ve “*loss*” kavramları arasındaki fark için bkz.Nolan, Donal, Rights, Damage and Loss, Oxford Journal of Legal Studies, July 2016, s.16 vd.

¹³ **İngiliz Hukukunda Tazminat Çeşitleri (*Types of Damages*):** (Ayrıntılı bilgi için bkz Merhacı Özden, Selin, Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat, Yetkin Yayınları, Ankara 2013).

1. Telafi Etme Amacı Olan (Denkleştiren) Tazminat (*Compensatory Damages*): Haksız fiil hukukunun temelinde zarar görenin zararının fail tarafından tazmin edilmesi ilkesi vardır. Zarar görenin durumunun haksız fiilden önceki haline getirme amacı, temel amaçtır (*restitutio in integrum*). Telafi eden tazminatın temelinde failin haksız fiil nedeniyle doğan zararının giderilmesi yer almaktadır (Peel/Goudkamp: Winfield &Jolowicz on Tort, 19th Edition, London 2014, s.690). Tazminatın esas amacı, özellikle de maddi zararlar açısından mağdurun durumunun haksız fiilden önceki gibi iyileştirme çabasıdır (Burrows, Judicial Remedies, s.345). Failin/ davalının haksız fiil nedeniyle bir kazanımı olmuşsa bu tazminatın belirlenmesinde esas alınmaz (Lunney/Oliphant, Tort Law, s.847) . Bu zarar kaleminin olması Anglo-sakson hukukunda ayrıca cezalandırıcı tazminatın da olmasından kaynaklanmaktadır (Peel/ Goudkamp, Tort, s.690). Bizim hukuk sistemimizde yer alan ve tazmin edilmesi mümkün zarar kalemleri tazmin edilebilir zararlar karşılamaktadır tespiti çok da yanlış olmayacaktır. Maddi ve manevi zarar da tazmin edilebilir zararlar altında yer almaktadır.

2. Telafi Etme Amacı Olmayan Tazminatlar (*Non-compensatory damages*):

Sözleşme ihlali nedeniyle doğan sorumlulukta ya da haksız fiil sorumluluğunda asıl olan zarar görenin zararının fail tarafından tazmin edilmesidir. Yargıç tarafından tazminat miktarı birçok etken dikkate alınarak belirlenir. Sözleşme ihlali ya da haksız fiil nedeniyle doğan tazminatlar, failin hareketinin doğrudan sonucu olarak ortaya çıkan zararı tazmine yöneliktir. Ancak bazı durumlarda yargıç tarafından aşağıda incelenecek olan zararı telafi etme amacı olmayan tazminatlara da karar verilebilir (Cooke/Oughton, *The Common Law of Obligations*, London, Edinburg, 1989, s.231).

- a. Kazanım Temelli Tazminat (*Restitutionary Damages /Gain-based Damages*):** Bu zarar türünde esas olan failin haksız fiil sonunda olan kazanımına göre mağdura ödenecek tazminatın belirlenmesidir (Peel/Goudkamp, *Tort*, s.699; Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.848). Tazmin edilebilir zararlar da failin kazanımına değil, zarar görenin zararına bakılarak tazminat miktarına karar verilirken; bu zarar türünde tazminat miktarı failin haksız fiil sonucundaki kazanıma göre belirlenir. Örneğin A'nın arabasını çalan B, aynı zamanda bir haksız fiil de işlemiş bulunmaktadır. Bu arabayı da taksi olarak kullanıp gelir elde etmişse, A, arabanın kaybı nedeniyle doğan zararını değil; failin elde ettiği yararın kendisine tazminat olarak ödenmesini talep edebilir (Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.848).
- b. Cezalandırıcı Tazminat (*Exemplary or Punitive Damages*)¹³:** Bu zarar türü Türk Sorumluluk Hukukunda bulunmamaktadır. Her ne kadar tazminat hukukunun ilk amacı zarar görenin zararını gidermek de olsa, yargıç kimi zaman İngiliz hukuku uygulamasında cezalandırma amacıyla da haksız fiil tazminatına karar verebilir (Peel/Goudkamp, *Tort*, s.692). Hatta cezalandırıcı tazminatın amacı zararın tazmini değil, bir özel hukuk yaptırımını olarak failin tazminat yöntemiyle cezalandırılmasıdır (Beever, Allan, "The Structure of Aggravated and Exemplary Damages", *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 23, 2003, s.95).
- c. Ağırlaştırılmış Tazminat (*Aggravated damages*):** Bu zarar türü, cezalandırıcı tazminat ile telafi etme amacı olan tazminat arasında deyim yerindeyse bulanık bir alanda yer almaktadır. (Burrows, *Judicial Remedies*, s.350). Ne tam olarak cezalandırma amacına, ne tam olarak haksız fiilin doğrudan sonucu olan zararın tazminine yöneliktir (Burrows, *Judicial Remedies*, s.350; Beever, *Damages*, s.87). Haksız fiilin dolaylı sonucu olan ve failin "kınanmaya" değer davranışı sonucu oluşan bir zararın tazmini amaçlanmaktadır (Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.857). Ağırlaştırılmış tazminatın konusunu kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne yönelik fail tarafından yapılan hukuka aykırı bir davranışın verdiği kabul edilen zarar oluşturur (Beever, *Damages*, s.91). Kınama amacı olduğu için ağırlaştırılmış tazminat daha çok zarar görenin subjektif olarak duygularının incinmesi sonucu ya da haksız fiil sonucu ortaya çıkan akıl sağlığını ve kişinin yaşamını etkileyecek derecede endişe, kişinin duygularının incinmesi nedeniyle oluşan zararlar bu tazminat başlığı altında talep edilebilir (Burrows, *Judicial Remedies*, s.349; Cooke/Oughton, *Obligations*, s.263). Telafi etme amacı olan tazminat ile ağırlaştırılmış tazminat arasında herhangi bir matematiksel ilişki yoktur. Önemli olan zarar görenin subjektif olarak haksız fiilden etkilenmesidir. Örneğin kişisel verilerin kötüniyetli olarak fail tarafından kullanılmasında, haksız tutuklamalarda, ayrımcılığın dava konusu olduğu durumlarda ortaya çıkan zarar türüdür (Peel/ Goudkamp, *Tort*, s.698). Ayrıca manevi zarar konusu olabilecek kimi travmalar, haksız fiile bağlı psikolojik sıkıntılar bir kere "ağırlaştırılmış tazminat" kategorisi altında tazminat konusu edilmişse, artık bunlar için manevi tazminat isteminde bulunamayacaktır. Yine "ağırlaştırılmış tazminat" olarak kabul edilip tazminat istenen zarar kalemlerinden sonra bu zararların devamı niteliğinde ortaya çıkan zararların da tazmini artık talep edilemeyecektir (Peel/ Goudkamp, *Tort*, s.692; Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.858).

zararlar bizim anladığımız anlamda tazmin edilebilir zararlardır ve “telafi etme amacı olan (denkleştiren) tazminatın konusunu oluştururlar. Diğer zarar kalemi ise telafi etme amacı olmayan tazminatın konusunu oluştururlar. İngiliz haksız fiiller hukukunun temel amaçlarından biri bedensel zararlar ve ölüm halinde ortaya çıkan zararların tazminidir. Zarar gören, koşulları varsa zararının tazminini haksız fiil failinden isteyebilecektir. Yapısı gereği İngiliz hukuku tek bir haksız fiil tanımı üzerinden hareket etmemekte, haksız fiiller hukukunun merkezine “zarar” ı almaktadır. Zarar da koşulları varsa tazminat hakkını doğurmaktadır¹⁴.

Zarara yönelik bir başka ayırım ise özel zararlar (*special damages*) ile genel zararlardır (*general damages*). Özel zararlar, dava tarihi itibarıyla belirlenebilir olan maddi zararlardır. Bunun içine kazanç kaybı, tedavi ve bakım giderleri de girer. Temel olan davanın açıldığı tarihte zararın tespit edilebilir olmasıdır. Genel zararlar ise kesin olarak hesaplanmaları mümkün olmayan, farazi bir takım değişkenlere göre belirlenen gelecekteki kazanç kaybı ile manevi tazminatları içermektedir¹⁵.

Bedensel bütünlük ihlali nedeniyle ortaya çıkan zararların tazmini telafi edici (denkleştirici) tazminatın konusunu oluşturmaktadırlar. Kişinin bedensel bütünlüğünün ihlali halinde zarar görenin tedavi ve bakım giderleri, kazanç kaybı, ekonomik geleceğinin sarsılması nedeniyle doğan maddi zararı, yaşam süresinin azalması nedeniyle ortaya çıkan zararı ve ev işlerini başkasına yaptırmak zorunda kalması gibi giderlerin ortaya çıkması nedeniyle doğan zararları ve ayrıca yaşam isteğinin azalması ya da çektiği elem nedeniyle doğan manevi zararları ortaya çıkacaktır. Aşağıda bedensel bütünlük ihlali nedeniyle oluşan bu zarar türleri ve bunların tazmini

d. Hükmi Tazminat (Nominal Damages): Faili cezalandırma amacı olmayan, haksız fiilin doğal bir sonucu olan, ama haksız fiil sonucu tazmin edilebilir bir zarardan çok hareketin kendisinin hukuka aykırı olması nedeniyle ödenen tazminat türüdür (Cooke/Oughton, *Obligations*, s.231). Tazminat olarak yargıç tarafından öngörülen miktarlar genelde çok düşük olsa da daha yüksek tazminat miktarlarına da karar verilebilir (Cooke/Oughton, *Obligations*, s.231). Bu zarar türü İngiliz hukukunda uygulamada ve öğretilerde tartışılmakta ve daha çok teorik bir zarar türü olarak kalmaktadır (Peel/Goudkamp, *Tort*, s.688; Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.858-859). *Constantine v. Imperial Hotels Ltd.* davasında olduğu gibi haksız fiilin olduğu ama somut bir zararın da söz konusu olmadığı zarar türüdür. Söz konusu davada, hükmi zararları tazmin etmesine karar verilen davalı otel sahibidir ve hiçbir gerekçe göstermeksizin davacını otelinde konaklamasına izin vermemiştir. Davacı bu nedenle nominal zararının tazminini talep etmiş ve yargıç bu doğrultuda karar vermiştir (Peel/ Goudkamp, *Tort*, s.690).

¹⁴ Nolan/Davies, *Torts*, s.138, 139.

¹⁵ Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.867.

irdelenecektir. Ancak belirtmek gerekir ki, dava öncesinde fail tarafından maddi ve manevi zararının her zaman giderilmesi mümkündür.

İngiliz Hukukunda Bedensel Bütünlüğün İhlali Nedeniyle Ortaya Çıkan Maddi Zararlar

A. Bedensel Bütünlüğün İhlalinde Genel Olarak Maddi Zarar Kalemleri

Tazminat isteminin konusunu oluşturan zarar, bedensel bütünlüğün ihlaline bağlı olarak ortaya çıkan maddi ve manevi eksilmelerdir. Zarara neden olan haksız fiil, kişinin fiziksel bütünlüğüne yönelik olabileceği gibi, ruhsal bütünlüğünün ihlali sonucunu da doğurabilir¹⁶. Bedensel bütünlük, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünden oluşur. Haksız fiil sonucu bir kişinin bedensel bütünlüğü ihlal edildiğinde doğan maddi ve manevi zararlar fail tarafından tazmin edilecektir. Tazminatın amacı zarar gören mağdurun durumunu elden geldiğince haksız fiilden önceki konuma getirmektir¹⁷.

Bedensel bütünlüğün ihlali halinde ortaya çıkan maddi ve manevi zararın tazmini genelde toplu ödeme şeklinde yapılırsa da¹⁸ son yıllarda dönemsel ödemelerin yapılabilmesine yönelik düzenlemeler de yapılmış ve bu konu da tartışılmaya başlanmıştır¹⁹. Maddi tazminat, bedensel bütünlüğün ihlaline bağlı olarak kaybedilen kazanç, tedavi ve bakım giderleri ile somut olaya göre diğer maddi kayıpların toplamından oluşur.

B. Tedavi ve Bakım Giderleri ile Bunların Tazmini

Haksız fiil faili, zarar görenin bedensel bütünlük ihlaline dayanan tedavi giderleri ile tedaviyle ilgisi olan bakım masrafları, özel konaklama giderlerinin bir kısmını ya da varsa hastane giderlerini tazmin etmekle yükümlüdür²⁰. Tedavi giderleri yapılmış olan ve gelecekte yapılması muhtemel tedavi giderleri olmak üzere ikiye ayrılır. Haksız fiil failinin gidermekle yükümlü olduğu, zarar görenin tedavi giderleri ve diğer zararlarından, haksız fiille nedensellik bağı olan ve haksız fiilin uzak sonucu

¹⁶ Cooke/Oughton, *Obligations*, s.256.

¹⁷ Cooke/Oughton, *Obligations*, s.256.

¹⁸ Peel/Goudkamp, *Tort*, s.688.

¹⁹ Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.877; Lewis, Richard, *The Indexation of Periodical Payments of Damages in Tort: The Future Assured?*, Introduction to R. de Wilde et al, *Facts and Figures*, London: Sweet & Maxwell, 13th ed., 2008-2009, s.1.

²⁰ Dugdale/Jones, *Clerk & Lindsell on Torts*, 21th ed, London: Sweet & Maxwell, 2014, s.2020.

olmayan tedavi giderleri ile diğer zararlardır²¹. Tedavi giderlerinin tazmin edilmesinde kıstas bedensel zararın zorunlu sonucu olması ve gerekliliğidir. Bu koşullar sağlandığında yapılmış tedavi giderleri fail tarafından tazmin edilecektir. Ancak gelecekte yapılacak tedavi giderlerinin tazmini, tedavinin gerekliliği ve bedensel zararla doğrudan ilgili olmasının kanıtlanmasına bağlıdır. Özellikle haksız fiilin sonucunda oluşan bedensel zararın tedavisiyle doğrudan bağlantı kurulan dolayısıyla da haksız fiille ilişkilendirilebilen fizik tedavi gideri gibi gelecekteki tedavi giderlerinin tazmininde bir sıkıntı yoktur. Ancak doğrudan haksız fiille ilişkilendirilemeyen özel tedavi yöntemlerine ilişkin giderlerin tazmini mümkün değildir²².

Tedavi giderlerinin de tazmini toplu ödeme ya da gelir şeklinde ödeme olarak yapılabilir. Ancak burada gelir şeklinde ödemeye karar verildiğinde tedavi giderleri gelecek yıllarda arttığında tazminat miktarının düşük kalma olasılığına karşın yargıç tazminat için yıllık bir artış oranı da belirleyebilir²³.

Her durumda tazminat oranı belirlenirken, tedavi eğer devlet hastanesinde gerçekleştiriliyorsa (National Health Service – NHS- tarafından sağlık hizmeti veriliyorsa), zarar gören hastanede kaldığı sürece tüm kişisel bakımı ve yemek gereksinimleri hastane tarafından karşılanacağı için ayrıca bu kalemlerin tazmini mümkün değildir²⁴. Zarar gören hastanede kaldığı sürede yemek ve bakım gideri olmadığı için bunların maliyeti de tazminat miktarından indirilecektir²⁵. Ancak her durumda devlet hastanesi tarafından tedavisi gerçekleştiriliyorsa, zarar görenin iki kere kazanç elde etmemesi için ücretsiz olarak tedavi edildiğinden tedavi giderleri tazmin edilmeyecektir. Ama özel bir tedaviyi tercih etme konusunda da kişi serbesttir. Bu durumda da tedavi giderleri tazmin edilecektir²⁶.

Bedensel bütünlüğü ihlal edilen kişinin tedavi sırasında ya da sonrasında yaşamını sürdürmek için bakıma gereksinim duyması halinde bakım giderleri de haksız fiil faili tarafından tazmin edilecektir²⁷. Ancak

²¹ *Jones v. Jones* (1985) davasında ev kadının bedensel bütünlük ihlali nedeniyle ev işi yapamaz hale gelmesi ve ev işlerini başkasına yaptırmak durumunda kalması nedeniyle uğradığı maddi zararın tazminine karar verilirken, *Pritchard v. JH Cobden Ltd* davasında (1988), evli kadının haksız fiil nedeniyle uğradığı bedensel zarara bağlı olarak boşanması nedeniyle uğradığı maddi zararın tazmini istemi reddedilmiştir (Dugdale/Jones, Torts, s. 2020, 2021).

²² Peel/Goudkamp, Tort, s. 717.

²³ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 885.

²⁴ Burrows, Judicial Remedies, s.351: Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 886).

²⁵ Dugdale/Jones, Torts, s. 2022.

²⁶ Lunney/Oliphant, Tort Law, s.886.

²⁷ Burrows, Judicial Remedies, s.351.

bakımı ücretsiz olarak devlet tarafından (National Health Service) sağlandığında davacı, ayrıca bir bakım hizmeti almamışsa artık herhangi bir tazminat isteyemeyecektir²⁸.

Davacının tedavi sonrası bakımı bir yakını tarafından gönüllü olarak gerçekleştirilebilir. Bu durumda davacı kendisine özel bir bakım hizmeti almak yerine yakının yardımıyla yaşamını idame ettirmektedir. Zarar gören davacı, bakım giderleri için belli bir oranda tazminat talep edebilecektir²⁹. Ancak bu tazminat miktarı özel bakım hizmeti alan birisine oranla daha düşük olacaktır³⁰. Bu halde de tazminat miktarının nasıl belirleneceğine dair genel bir kural yoktur. Somut olaya göre yargıç takdir yetkisini³¹ kullanarak belirleyecektir. Bununla birlikte yargıç, özel bir bakım hizmeti için verilen tazminat miktarında daha az bir miktara da karar verecektir³². Belirtmek gerekir ki, haksız fiil nedeniyle zarar görenin bedensel bütünlük ihlali nedeniyle zararları doğan üçüncü kişilerin, zararlarının haksız fiil faili tarafından giderilmesi mümkün değildir. Bunun nedeni haksız fiille üçüncü kişinin zararının doğrudan sonucu olmamasıdır.

Eğer zararın devam edeceğine yargıç tarafından karar verilirse bu toplu olarak ödenen tazminat miktarının belirlenmesinde yargıç da devam eden zararı dikkate alır³³. Bedensel zararlar da iyileşme olasılığı arttıkça tazminat miktarı düşecek; iyileşme olasılığı azaldıkça tazminat miktarı artacaktır. Bu anlamda fail tarafından zarar görene ödenecek tazminat miktarının hesaplanmasında haksız fiil sonucu oluşmuş ve oluşması öngörülebilir tüm zararlar dikkate alınacaktır. Bu hesaplama yapılırken dikkate alınması gereken birçok etken vardır. Haksız fiil sonucu oluşan zararların tazmininde zararın oluştuğu tarih ile tazminatın zarar görene ödendiği tarih arasındaki zaman aralığı dahi önemlidir. Çünkü yargılama devam ederken ya da başlamadan önce zarar gören davacı, kendi maddi olanakları ile tedavisini gerçekleştirdiği için parasının yatırım sonucu elde edeceği faydadan mahrum kalmıştır. Bu nedenle haksız fiil failinin, davadan önce oluşan bedensel zararlar için ödeyeceği tazminat oranı en yüksek haddden belirlenecektir³⁴. Gelecekte oluşması muhtemel bedensel zararlar nedeniyle doğacak maddi ve manevi zararın tazmini ise bir nebze olsun zararın azaltılmasını ve adaletin

²⁸ Peel/ Goudkamp, Tort, s.718.

²⁹ *Drake v. Foster Wheeler Ltd.* (2010) (Dugdale/Jones, Torts, s. 2023).

³⁰ Witting, Christian, Street on Torts, 14th ed. Oxford University Press, 2005, s.708; Peel/Goudkamp, Tort, s.718.

³¹ Dugdale/Jones, Torts, s. 2022.

³² Peel/Goudkamp, Tort, s.718.

³³ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 860.

³⁴ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 860, 868.

sağlanmasını amaçlamaktadır. Her ne kadar genel bir uygulama oluşturulmaya çalışılsa da sonuçta manevi tazminatta bir belirsizlik üzerinden de tazminat hesabı yapıldığı gerçektir³⁵.

Bu anlamda bedensel zararların tazmininde toplu olarak ve tek seferde tazminat ödenmesi (*lump sum payment*) ile haksız fiilin gerçekleştiği tarihte oluşan geçmiş, dava devam ederken ve tazminat kararı verilirken oluşan ve gelecekte oluşacak bedensel zararların giderilmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla gelecekte doğması muhtemel zararlar için tazminat tahmini bir hesaba dayanır³⁶.

C. Yoksun Kalınan Kazanç ve Tazmini

a. Yoksun Kalınan Kazanç ve Tazmini

Bedensel bütünlüğünün ihlali halinde kişinin çalışma yaşamı dolayısıyla gelir elde etme olanağı da etkilenir. Kişi bedensel bütünlüğü ihlal edildiği için belli bir süre çalışmayabilir ve gelirinden mahrum kalabileceği gibi; çalışma yetisini kısmen ya da tamamen kaybettiği için bir daha eskisi gibi verimli çalışmayabilir ya da hiç çalışmayabilir.

Temel kazanç kaybı zararı, yargılama anına kadar kişinin gelirinde olan azalmadır³⁷. Dava anına kadar oluşan kazanç kaybının hesaplanması açısından çok büyük zorluklar ortaya çıkmamaktadır. Zarar görenin haksız fiilin gerçekleştiği zamanla dava tarihi arasında geçen sürede elde edemediği tüm gelirlerinin toplamı tazminat oranını belirleyecektir. Bu anlamda tazminat hesabı somut verilere dayandığı için tam olarak doğru bir rakama ulaşılabilir³⁸.

b. Yoksun Kalınan Gelecekteki Kazanç ve Tazmini

Bedensel bütünlüğün ihlali sonucunda kişinin çalışma gücünün kısmen ya da tamamen yitirilmesine bağlı olarak gelecekteki kazanç kaybının da fail tarafından tazmin edilmesi gerekmektedir. Kazanç kaybı zararı içinde haksız fiilden önce elde edilen gelir ile haksız fiil olmasaydı elde edilmesi muhtemel geliri kapsar. Bir başka zarar kalemi olan ekonomik geleceğin sarsılması³⁹ ise haksız fiil sonucunda kişinin ekonomik geleceğinin olumsuz

³⁵ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 860.

³⁶ *Lim Poh Choo v. Camden & Islington Area Health Authority* (1980), Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 860.

³⁷ Heuston/Buckley, Salmond and Heuston on The Law of Torts, 19th ed., London, Sweet&Maxwell, 1987, s.635.

³⁸ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 865.

³⁹ Bkz. Dugdale/Jones, Torts, s. 2030.

etkilenmesi durumudur. Burada kişi, haksız fiil sonucunda işini yitirmemiş olsa da iş piyasasında olumsuz etkilenme yaşayabilir. Örneğin; işinden ayrılırsa aynı iş kolunda aynı konumda iş bulma olanağının azalması halinde kişinin ekonomik geleceğinin etkilenmesinden söz edilecektir. Bununla birlikte çalışma gücünün tümüyle yitirilmesi nedeniyle gelecekteki kazancın kaybı ile ekonomik geleceğin sarsılması arasında terim farklılığı olduğu, ancak kimi zaman birbirlerine yaklaştıkları da kabul edilmektedir⁴⁰.

aa. Tazminatın Toplu ve Tek Seferde Ödenmesi

Tazminat hesabında özellikle de gelecekteki kazanç kaybının hesabında İngiliz hukukunda fail tazminatı iki şekilde ödeyebilir: Toplu ödeme ya da deyim yerindeyse irat şeklinde ödeme. Toplu olarak tazminatın ödenmesi bugün hala kabul gören geleneksel bir yöntemdir. Davacının gelecekteki kazanç kaybı hesaplanır ve geleceğe ilişkin bir hesaplama yöntemi olduğu için farazi değişkenler kullanılır. Hesaplama zorlukları nedeniyle toplu tazminat ödemesinin yerine dönemsel ödeme şeklinde gelecekteki kazanç kaybı hesabının yapılması tercih edilmeye başlanmıştır. Her iki hesaplama yöntemi de tedavi ve bakım giderleri dâhil tüm maddi zararın hesabında kullanılabilir⁴¹.

Tazminat, genelde yargıç tarafından toplu ödeme şeklinde kararlaştırılacaktır. Geleneksel yaklaşım belli çarpanları kullanarak hesaplanan çarpım yöntemiyle tazminat miktarının toplu olarak zarar görene ödenmesidir⁴². Bu hesaplama yönteminde zarar görenin yıllık gelir kaybı önemlidir. Daha doğru bir söylemle kişi tüm indirimler yapıldıktan sonra elde ettiği net gelirini haksız fiil nedeniyle elde edemez hale gelmiştir. Zarar görenin elde etmekten mahrum kaldığı bu gelir, onun yıllık gelir kaybı olacaktır. Kayıp, bir anlamda zarar görenin net yıllık kazancının ne oranda azaldığıdır. Bulunan parasal değer, çarpım yönteminde “çarpılan” dır⁴³. Bu nedenle tazminat hesaplanırken öncelikle zarar görenin haksız fiil gerçekleşmemiş olsaydı elde edeceği yıllık geliri hesaplanacaktır. Yıllık gelir hesabında zarar görenin tüm gelirleri dikkate alınacaktır. Bulunan toplamdan temelde zarar görenin vergi ödemesi gibi artık kazancı olmayacağı için ödemek zorunda olmadığı kalemler indirilerek tazminat miktarına ulaşılır⁴⁴.

⁴⁰ Dugdale/Jones, Torts, s. 2030; ayrıca bkz. Heuston/Buckley, Tort Law, s. 635 vd.

⁴¹ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 876.

⁴² Cooke/Oughton, Obligations, s.259; Burrows, Judicial Remedies, s.350; Lunney/Oliphant, Tort Law, s.876.

⁴³ Burrows, Judicial Remedies, s.350; Lunney/Oliphant, Tort Law, s.876; Peel/ Goudkamp, Tort, s.715.

⁴⁴ Peel/Goudkamp, Tort, s.715.

Bu şekilde hesaplanan yıllık gelire ek olarak zarar görenin alacağı ikramiyeler, yıllar içerisinde gelirinin artış oranı da dikkate alınarak genel bir yıllık gelir toplamına ulaşılmaya çalışılacaktır. Bu şekilde bulunan yıllık gelir kaybı, çarpan olan bu kayıp daha kaç yıl devam ederse o yıl sayısı ile çarpılarak bulunur. Bulunan toplu gelirden, tazminat ödemesi olmasaydı zarar görenin hiç elde edemeyeceği yatırım olanağını yakalamış olması nedeniyle belli oranda indirim yapılacaktır⁴⁵. Zarar gören davacının, haksız fiil sonucu azalan yaşam süresi nedeniyle beslenme, barınma, seyahat gibi yapmayacağı harcamalar da tazminat toplamından düşülecektir. Her ne kadar tazminat hesabında haksız fiil sonucu kısalan yaşam süresi⁴⁶ dikkate alınsa da zarar gören kaybettiği yaşam süresi için belli bir oranda tazminatı da ayrıca talep edebilecektir⁴⁷.

Toplu ve tek seferde ödeme için tazminat miktarının belirlenmesinde, çok ağır yaralanmalar sonucunda kişinin çalışma gücünün kısmen ya da tamamen yitirilmesi nedeniyle kişinin gelecekte kazanç kaybına uğraması halinde hesaplama güçlükleri ortaya çıkmaktadır. Benzer hesaplama güçlükleri manevi zararın tazmininde de yaşanmaktadır. Bunun nedeni tazminat hesabının deyim yerindeyse farazi bir takım ölçütlere göre belirlenmesidir⁴⁸. Her durumda toplu olarak ödenmesine karar verilen tazminatın ağır yaralanmalar şeklinde beden bütünlüğü ihlalinde tam olarak zararı tazmin edecek miktarı karşılayacak şekilde belirlenmesi için yargıcın olayın gerçekleştiği tarih ile yargılama tarihi arasındaki zaman diliminde zararın artıp artmadığını dikkate alması gerekecektir⁴⁹. Haksız fiil mağdurunun kalan ortalama yaşam süresi, haksız fiil olmasaydı daha kaç yıl çalışacaktı, iş bulma olasılığı tazminatın belirlenmesinde dikkate alınması gereken etkenlerdendir. Ancak sonuçta farazi ölçütlere göre hesaplama yapıldığı için zarar görenin beklenenden daha uzun süre yaşaması da mümkündür. Tüm bu belirsizlikler tazminat miktarının tespitini güçleştirmektedir. Yargılama aşamasına kadar geçen sürede oluşan maddi

⁴⁵ Lunney/Oliphant, Tort Law, s.877; Witting, Tort, s. 705.

⁴⁶ Tazminat hesabında çarpan olarak kullanılan “yıl sayısı” kesin bir sayı olmayıp, yargıcın somut olaya göre daha önceki davaları da dikkate alarak belirlediği bir sayıdır. Ayrıca yargıç “*The Ogden Tables*” olarak bilinen ve kadın erkek için ayrı ayrı yaşlara göre tahmini yaşam ve çalışma süresini, malulen emeklilik gibi olasılıkları veren tabloyu da dikkate alır. Bkz. Cane, Peter, Atiyah’s Accidents, Compensation and The Law, Cambridge University Press 2013, s.145; Peel/Goudkamp, Tort, s.715).

⁴⁷ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 881.

⁴⁸ Witting, Torts, s.701; Cooke/Oughton, Obligations, s.257; Cane, Atiyah’s Accident, s.129.

⁴⁹ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 867.

zararın miktarını hesaplamak daha kolayken, gelecekteki kazanç kaybı nedeniyle ortaya çıkan zararı hesaplamak daha zor olmaktadır⁵⁰.

Zarar gören küçükse ve haksız fiil sonucunda hiç çalışamayacak şekilde bedensel bütünlüğü ihlal edilmişse, kazanç kaybının hesabında küçüğün zararı, yargıç tarafından belirlenen varsayımsal iş alanı dikkate alınarak yukarıdaki hesaplama yöntemine göre belirlenecektir⁵¹. Özellikle de küçük mesleğini seçmeye yaklaşmış değilse gelecekteki kazancının hesaplanması daha da zorlaşmaktadır. Yargıcın öncelikle çocuğun hangi mesleği seçeceğine yönelik bir belirleme yapması gerekir. Bu farazi tespit için çocuğun ailesinin sosyo-ekonomik durumu dikkate alınacak ve hatta genetik mirasına dahi bakılacaktır⁵². Yargıç mutlaka yukarıda anlatılan bu çarpanla tazminat hesabı yöntemini (*multiplier method*) uygulamak zorunda da değildir. Kendisi somut olaya göre takdir yetkisini kullanıp doğrudan bir toplu tazminat miktarına karar verebilir. Bu durum daha çok zarar görenin yaşının küçük olduğu davalarda görülmektedir⁵³.

bb. Tazminatın Gelir Şeklinde Ödenmesi (*Periodical Payment*)

Geleneksel tazmin yöntemi olan toplu ödemenin (*lump sum payment*) yerine “The Courts Act 2003” ve “Damages (Variation of Periodical Payments) Order 2005” ile gelecekte doğacak bedensel zararların tazmini için yargıca, tarafların rızasıyla ya da rızası olmaksızın dönemsel ve düzenli ödemeye (*periodical payment*⁵⁴) karar verme yetkisi verilmiştir⁵⁵. Uygulamada tazminat ödemesinde dönemsel ödeme, son yıllarda toplu ve tek seferde ödemeye alternatif olarak kabul edilmektedir ve hatta tarafların gelir şeklinde tazminat ödemesi istemi olmasa dahi bu yönde karar verilebilmektedir. Dönemsel tazminat ödemesi, özellikle zarar görenin çalışma gücünün kısmen ya da tamamen yitirilmesi nedeniyle oluşan zararı tazmin için öngörülmekte ve uygulamada beyin hasarı gibi ciddi yaralanmalarda ağırlıklı olarak bu şekilde tazminat ödemesine karar verilmektedir⁵⁶. Ayrıca tarafların dava devam ederken aralarında tazminatın gelir şeklinde ödenmesine yönelik bir anlaşma yapmış olmaları halinde, yargıç bu anlaşmayı da uygun bularak tazminatın gelir şeklinde ödenmesine

⁵⁰ Witting, Torts, s.704

⁵¹ Witting, Torts, s.705; Peel/Goudkamp, Tort, s.716.

⁵² Lunney/Oliphant, Tort Law, s.880.

⁵³ Peter, Atiyah’s Accident, s.145.

⁵⁴ Türk hukukundaki gelir şeklinde ödemeye benzediği için “gelir şeklinde ödeme” olarak çevrilmiştir.

⁵⁵ Bkz. Lunney/Oliphant, Tort Law, s.864 vd.; Lewis, Periodical Payments, s. 72.

⁵⁶ Cane, Atiyah’s Accident, s.142.

karar verebilir⁵⁷. Burada önemli olan nokta ödemelerin devamlılığını sağlamaktır. Bu nedenle yargıç gelir şeklinde ödemeye karar vermeden önce devamlılığı sağlamaya yönelik önlemler almalıdır.

Her durumda toplu ödeme için tazminat miktarının belirlenmesi az çok tahmini bir hesaplama dayanamakta ve her zaman da tam olarak beklenen yararı sağlamamaktadır⁵⁸. Bu nedenle son yıllarda yargıçlar tarafından gelir şeklinde ödeme tercih edilmeye başlanmıştır⁵⁹. Gelir şeklinde ödeme; tazminat fail tarafından belli dönemlere göre ödendiği için davacıyı paranın değerinin azalmasına karşı korurken, davacının beklenenden daha erken vefat etmesi ya da iyileşmesi olasılığı gerçekleştiğinde davalının ödemesi de sona ereceği için toplu olarak ödemedi farklı olarak davalıyı da ekonomik açıdan korumaktadır⁶⁰. Ancak diğer taraftan da belirsiz bir süre için –zarar görenin yaşam süresi- haksız fiil failinin düzenli ödeme yapması beklendiğinden bir anlamda ödemeye yönelik risk faile aktarılmıştır da denilebilir⁶¹. Gelir şeklinde tazminat ödenmesinin tercih edilmesinin nedenlerinden biri de kişilerin toplu tazminat ödemeleri ile aldıkları paranın enflasyon karşısında erimesi ve haksız fiil mağdurunu bu nedenle gelecekteki yaşamını idame ettirmesini sağlamaya yetmemesidir⁶². Ancak gelir şeklinde tazminatın ödenmesinde tazminat miktarı bir kere belirlendikten sonra dönemsel ödemelerin artışının belirlenmesinde uygulamada sıkıntılar yaşanmaktadır. Çünkü bu artış hem failin ekonomik olarak mahvına neden olmayacak hem de zarar görenin yaşamını idame ettirebilmesine olanak sağlayacaktır⁶³. Burada önemli olan nokta gelir şeklindeki ödemede zarar görenin o anki gelir durumuna göre hesaplama yapılarak artış oranının uygulanması ile gelecekteki gelir kaybının tazmininin hesaplanmasıdır. Yargıç toplu ödemede olduğu gibi gelecekteki gelir kaybını tahmini olarak hesaplamamaktadır⁶⁴.

⁵⁷ Cane, Atiyah's Accident, s.142.

⁵⁸ Burrows, Judicial Remedies, s.352.

⁵⁹ Lunney/Oliphant, Tort Law, s.877.

⁶⁰ *Crooke v. Wiseman* davasında 21 aylıkken haksız fiil sonucu bedensel bütünlüğü ihlal edilen küçük, beyin sarsıntısı sonucu yaşamını tek başına idame edemez ve çalışamaz hale gelmiştir ve ortalama 40 yaşına kadar yaşacağına karar verilerek toplu bir tazminat miktarına yargıç tarafından hükmedilmiştir. Burada gelir şeklinde ödemenin çocuğun gerçek yaşam süresinin öngörülebilmesi bakımından daha elverişli olduğu tartışması hakkında bkz. Lunney/Oliphant, Tort Law, s.878.

⁶¹ Lewis, Periodical Payments, s.10.

⁶² Lewis, Periodical Payments, s.3.

⁶³ Lewis, Periodical Payments, s.11.

⁶⁴ Lewis, Periodical Payments, s.9.

Toplu ödemede zarar görenin olası yaşam süresi, haksız fiil gerçekleşmeseydi elde edeceği gelir ve yapacağı yatırımlar da dikkate alınarak yargıç tarafından mümkün olan en yüksek meblağ belirlenerek bundan indirim yapmak suretiyle tahmini bir hesap yapılarak tazminat miktarına karar verilirken; dönemsel ve düzenli ödeme şeklindeki tazminat hesabında alt bir meblağ belirlenerek bunun davacı için yaşamını sürdürmesi adına gerekli olacak hesaplarla artışı sağlanarak tazminat belirlenir⁶⁵. Yukarıda belirtilen 2005 tarihli düzenleme ile öngörülemeyen önemli bir bedensel zararın ya da hastalığın gelecekte ortaya çıkması halinde tekrar tazminat miktarını belirleme olanağı verilmiştir. Dolayısıyla zarar görenin sağlığında gelecekte ortaya çıkacak değişiklikler karşısında taraflar yargıya başvurarak tazminatın bundan sonraki dönemler için arttırılarak ya da azaltılarak tekrar belirlenmesini isteyebileceklerdir⁶⁶.

D. Diğer Maddi Tazminat Kalemleri:

İngiliz hukukunda son yıllarda önem verilen bir başka zarar kalemi de ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle ortaya çıkan zararlardır. Haksız fiil sonucu bedensel bütünlüğü ihlal edilen davalı, işini kaybetmemiş olabilir. Ancak haksız fiil sonucu oluşan bedensel bir engeli onun var olan işini kaybetmesi halinde onunla aynı düzeyde gelir getiren bir başka iş bulma şansını da azaltacağı bir gerçektir. Dolayısıyla talep halinde bu da bir tazminat kalemi olacaktır⁶⁷. Aslında gelecekteki kazanç kaybının yerine burada kazanma yetisinin kaybedilmesinden söz edilmektedir. Kazanma yetisinin kaybı halinde kişinin yukarıdaki örnekte olduğu gibi gelecekte elde etmesi muhtemel kazancından yoksun kalması hali söz konusudur. Çalışma yetisinin kısmen ya da tamamen yitirilmesi nedeniyle kazanç kaybı halinden farklı olarak ekonomik geleceğin sarsılması olan çalışma yetisinin kısmen kaybında kişinin potansiyel gelirinde kayıp yaşanmaktadır. Kişi haksız fiilden önceki iş ve gelir düzeyiyle aynı konumda iş bulma olanağını yitirmektedir. Ancak ekonomik geleceğin sarsılması şeklinde ortaya çıkan çalışma yeteneğinin kaybıyla, gelecekteki kazanç kaybı kimi zamanda da salt bir terim farklılığı olarak ortaya çıkmakta, gelecekteki kazanç kaybının hesabında çok bilinmeyenli bir tazminat hesabı söz konusu olduğunda

⁶⁵ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 865.

⁶⁶ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 865.

⁶⁷ "Position where claimant would be disadvantaged in the employment market" (Peel/Goudkamp, Tort, s.717). Ayrıca bkz. Burrows, Judicial Remedies, s.350.

çalışma yetisinin kaybından söz edilerek ekonomik geleceğin sarsılmasına yönelik bir hesaplama yapılmaktadır⁶⁸.

Bedensel zararın tazmini için istenen maddi tazminat kalemleri sınırlı sayıda olmayıp her somut olaya göre değişebilir. Örneğin; haksız fiil sonucu oluşan bedensel engeli nedeniyle işsiz kalan kişi, haksız fiilden önceki işinde işvereni tarafından özel kullanımı için sağlanan araba ya da konaklama bedellerini de maddi tazminat kalemi olarak talep edebilecektir⁶⁹. Ayrıca sağlığın bozulması kişilerin sağlık ya da yaşam sigortası yaptırma maliyetlerini de olumsuz yönde etkileyeceği için bunun maliyeti de maddi tazminat konusu olabilecektir⁷⁰. Haksız fiilden önce kendi işini kendisi yapan kişi, haksız fiilden sonra başkasına o işi yaptırmak zorunda kalırsa – örneğin; bahçesinin bakımı için haksız fiilden sonra bahçıvan tutmak zorunda kalırsa- onun da maliyetini isteyebilir⁷¹.

Kadının bedensel bütünlüğünün ihlali halinde evlenme olanağının ortadan kalkması nedeniyle kocasının bakım desteğinden yoksun kalacağı için istenebilecek maddi zararın tazmini geçmişte İngiliz hukukunda mümkün olmakla birlikte dayanağını manevi tazminat içinde yaşam sevinicinin azalmasında bulmaktaydı. Ancak günümüzde kadının evlenme olanağının kalmaması ve kocasının ekonomik desteğinden mahrum kalması hali maddi zarar olarak kabul edilmemektedir. Koşulları varsa eğer eş ya da çocuk sahibi olamayacağı ve bunların yaşatacağı duygusal doyumdan mahrum kalacağı için kadın ya da erkek ayrımı yapmaksızın manevi tazminat konusu olabileceği kabul görmektedir⁷².

Tazminat hesabında önemli bir diğer konu da kişinin yaşam süresinin hesabıdır. Özellikle de kişinin yaşam süresi haksız fiil sonucu kısalmışsa tazminat hesabında haksız fiilden önceki yaşam süresi mi yoksa haksız fiilden sonraki yaşam süresi mi dikkate alınacaktır sorusu gündeme gelmektedir. İngiliz hukukunda bu azalan yaşam süresi için de bir tazminat

⁶⁸ Dugdale/Jones, Torts, s.2030. Aynı kavramlar olup olmadığı hakkında bkz. Heuston/Buckley, Salmond and Heuston on The Law of Torts, London 1987, Sweet&Maxwell, 19th ed., s. 635 vd.

⁶⁹ Witting, Torts, s.709; *Judd v. Hammersmith, West London and St Mark's Hospital Board of Governors* (1960) (Peel/Goudkamp, Tort, s.719).

⁷⁰ *A. v. National Blood Authority* (2001) (Peel/Goudkamp, Tort, s.719).

⁷¹ Peel/Goudkamp, Tort, s.719.

⁷² Witting, Torts, s.709; Cooke/Oughton, Obligations, s.260; Burrows, Judicial Remedies, s.351.

ödenmesi gerektiği sonunca varılmıştır⁷³. Bu zararın temelini, haksız fiil sonucu bedensel bütünlüğü ihlal edilen kişinin yaşam süresinin söz konusu bedensel bütünlük ihlali nedeniyle azalma olasılığı oluşturmaktadır⁷⁴. Zarar görenin yaşam süresinin bedensel bütünlüğünün ihlali nedeniyle kısılması olasılığının olması durumunda bu olasılık da dikkate alınarak kısılan yaşam süresinin karşılığı gelen çalışma yılları için elde edeceği farazi gelir hesaplanır⁷⁵. Bu şekilde haksız fiil mağdurunun, bedensel bütünlük ihlali olmasaydı yaşaması muhtemel süreden azalan yıllar için ortalama bir yıllık gelir belirlenir. Bu gelirden failin yaşamını sürdürmesi için gereken harcamalar toplamı düşüldükten sonra kalan miktar kaybedilen yıllar için öngörülen (lost years) tazminat oranını verir⁷⁶.

E. İngiliz Hukukunda Bedensel Bütünlüğün İhlali Nedeniyle Ortaya Çıkan Manevi Zarar (*Non-pecuniary Losses*) ve Tazmini

İngiliz hukukunda da manevi zararın iki yönü vardır: Birincisi çekilen acı ve ızdırabın tam karşılığı olmasa da bir nebze olsun azaltılması, ikincisi yaşama sevinicinin azalması nedeniyle ortaya çıkan manevi eksilmenin giderilmesi amacı⁷⁷. Ancak hiçbir şekilde para ile bu zararların giderilmesi beklenmemektedir. Amaç bir nebze olsun sıkıntıyı azaltmak, zarar göreni en azından bir parça rahatlamaktır. Uygulamada her iki zararın da tazmini tek bir kalem içinde istenmekte ve yargıçlar da bu yönde karar vermektedirler⁷⁸.

İngiliz hukukunda manevi zararın iki yönü vardır: Birincisi haksız fiil sonucu oluşan bedensel zarar nedeniyle kişinin yaşadığı acı, ağrıdır. Acı ve ızdırabın içine tedavi sürecinde zarar görenin yaşadığı fiziksel sıkıntılar, tedavi sürecinde ve sonrasında tedaviyle ilgili ya da tedavinin sonucuyla ilgili olarak yaşadığı kaygılar, tedavinin yan etkileri nedeniyle yaşadığı sıkıntılar da girmektedir. Manevi zararın diğer yönü ise kişinin yaşam

⁷³ *Pickett v. British Rail Engineering Ltd* (1980) davasında, davalının yanında çalışan davacı, davalının ihmali nedeniyle çalışma koşullarının iyi olmaması sonucunda kansere yakalanmış ve yaşam süresi kısalmıştır. Bu davada davacıya yaşam süresinin kısılması nedeniyle tazminat ödenmesine karar verilmiştir (Lunney/Oliphant, Tort Law, s.8).

⁷⁴ Witting, Torts, s.705.

⁷⁵ Peel/Goudkamp, Tort, s.716.

⁷⁶ Cooke/Oughton, Obligations, s.260; Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 880; Harris v. Empress Motors Ltd. (1974) (Dugdale/Jones, Torts, s.2026).

⁷⁷ Cooke/Oughton, Obligations, s.261.

⁷⁸ Peel/Goudkamp, Tort, s.712.

isteğinin azalması, ortadan kalkması, psikolojik olarak haksız fiilden etkilenmesidir⁷⁹.

Her iki manevi zarar arasındaki fark açıktır: Hukuk otoriteleri, acı ve acı nedeniyle doğan zarar (manevi zarar) ile yaşam isteğinin (enerjisinin) kaybı nedeniyle doğan zarar arasında açık bir ayrım gözetmektedir. İlki, davacının acı eşliğine dayanır. Diğer ise davacının yaşam isteğinin/enerjisinin azalmasına, psikolojik olarak etkilenmesine dayanır⁸⁰. Kişi yaşadığı elem nedeniyle manevi tazminat isteminde bulunmaktadır. Ancak sonuçta koşulları varsa her ikisi de manevi zarar olup tazmini mümkündür.

İngiliz hukukunda acıya dayanma gücünün kişilere göre farklılık gösterdiği, ancak yaşam isteğinin azalması, elem ve üzüntü şeklinde de olsa kişinin yaşam şekli dikkate alınarak daha objektif bir tespit yapılabileceği kabul edilmektedir. Bu tespit de daha önce karara bağlanmış benzer davalarda öngörülen tazminat oranı dikkate alınarak yapılacaktır⁸¹. Bununla birlikte manevi tazminat ortalama bir miktarda olacaktır. Örneğin; haksız fiilden önce uğraştığı hobileri çok pahalı olan zarar görenin, haksız fiilden sonra gelecekteki kazanç kaybına bağlı olarak gelirinin azalması nedeniyle bu hobilerle uğraşamayacak olması sonucunda ortaya çıkan yaşama sevincinin azalmasına dayanan manevi tazminat miktarını Yüksek Mahkeme fazla bulmuş, hobilerin pahalı olmasının manevi tazminat oranının belirlenmesinde dikkate alınmaması gerektiğini belirtmiştir⁸².

Bedensel bütünlüğü ihlal edilen kişinin yaşam isteğinin azalması nedeniyle manevi tazminat istemi için kendisinin yaşadığı durumu bizzat algılaması gerekmemektedir.⁸³ *H West & Son Ltd v. Shephard* davasında dış dünyayla bağlantısı yok denilecek kadar azalan, sürekli tıbbi bakıma muhtaç kalmış birisi için de yaşam isteğinin azalması nedeniyle yaşadığı elem ve sıkıntı için manevi tazminat istenebileceği yönünde karar verilmiştir. Dava konusu olayda davacı haksız fiil sonrasında süreli bakıma muhtaç hale gelmiş ve söylenenleri neredeyse hiç anlayamayacak ve kendisini ifade edemeyecek durumda yaşamını sürdürmeye başlamıştır. Yüksek Mahkemenin kararında önemli olan noktanın zarar görenin beden bütünlüğü

⁷⁹ Burrows, *Judicial Remedies*, s.353; Peel/Goudkamp, *Tort*, s.713; Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.870.

⁸⁰ *Lim Poh Choo v. Camden & Islington Area Health Authority* (1980) (Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s. 870); Burrows, *Judicial Remedies*, s.353; Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.870.

⁸¹ Burrows, *Judicial Remedies*, s.353; Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s.871.

⁸² *Fletcher v. Autocar and Transporters Ltd* (1973) (Dugdale/Jones, *Torts*, s. 2019).

⁸³ *H West & Son Ltd v. Shephard* (1964) (Lunney/Oliphant, *Tort Law*, s. 871-874).

ihlal edildiği için bir daha haksız fiilden önceki durumuna dönemeyip yaşamını aynı sosyal aktivitelerle aynı yaşam kalitesinde sürdüremeyeceği gerçeği olduğuna vurgu yapılmıştır. Kişinin durumunun farkındalığının tazminatın belirlenmesinde dikkate alınmaması gereken bir unsur olduğu belirtilmiştir⁸⁴. Kişi, belli bir süre bu durumda kalmış ve dava tarihine kadar iyileşmişse bu dönem için manevi tazminata karar verilecektir. Zarar görenin belli bir süre sonra tümüyle ya da belli oranda iyileşeceği tıbben öngörülebiliyorsa yargıç, manevi tazminat miktarını somut olaya göre tespit edecektir. Ancak 1980 tarihli *Lim Poh Choo v. Camden and Islington Area Health Authority* davasında tam tersi karar verilmiştir. Bu davada da davacı tümüyle dış dünyayla bağlantısını kaybetmiş ve yatağa bağımlı hale gelmiştir. Kararda davacının içinde bulunduğu durumun farkında olmamasının tümüyle göz ardı edilmemesi gerektiği, manevi tazminat tutarında belli oranda indirim yapılması gerektiğine vurgu yapılmıştır⁸⁵. Genel eğilim de bugün yaşam sevincinin azalması nedeniyle verilen manevi tazminat istemlerinde zarar görenin durumunun farkındalığına göre tazminat tutarının belirlenmesi gerektiği, farkındalık azaldıkça tazminat miktarının da azalması gerektiği yönündedir⁸⁶.

Tazminat hesabının adil olması, makul ve zararı karşılayabilir olması özellikle manevi zararın tazmininde daha da önem kazanmaktadır. Bu nedenle her ne kadar jüri tarafından yargılama sırasında zararın ağırlığına karar verilecekse de, beden bütünlüğüne yönelik zararlar da jürinin tespitleri biraz daha takdire bağlı olabilmekte ve ihtiyarılık içermektedir. Yargıcın tazminat değerlendirmesi ise muhakemeye dayalı bir hesaplamayı gerektirmektedir. Bu nedenle yargıçlar manevi zararların tazmininde kişilerin ve toplumun beklentileri ile gereksinimlerini de göz önünde bulundurmalıdır. Genel tablolara göre tazminat hesabı yapılırken yargıçların tabloları enflasyona göre uyarlayacak şekilde karar vermeleri ve bu tabloları dikkate alarak benzer manevi zararlar için benzer kararları vermeleri gerekmektedir. Bu nedenle dönem dönem yenilenen ve 2012 yılında çıkarılan “*Beden Bütünlüğünün İhlalinde Genel Zararların Tazmininin Hesaplanma İlkeleri (Guidelines for the Assessment of General Damages in Personal Injury Cases)*” manevi tazminatın öngörülebilir olması açısından önemlidir. Belli beden bütünlüğü ihlali halleri için tazminat aralıklarının belirlendiği düzenleme ile benzer manevi zararlar için benzer tazminat miktarlarına karar verilmesi amaçlanmaktadır. Manevi tazminatın

⁸⁴ *H West & Son Ltd v. Shephard* (1964) (Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 871-874).

⁸⁵ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 874.

⁸⁶ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 877.

belirlenmesinde yargıç tarafından bu tablodaki miktarların arttırılması da mümkündür. Ayrıca benzer olaylarla ilgili olarak daha önce verilmiş kararlar da yargıçlar açısından önemli olacaktır⁸⁷.

IV. Ruh Sağlığında Ortaya Çıkan Bozuklukların Tazmini

Ruh sağlığı bozulan kişi de yaşadığı sıkıntılar nedeniyle manevi tazminat talep edebilecektir⁸⁸. Ruh sağlığında ortaya çıkan bozukluklar, doğrudan fiziksel bütünlüğün ihlali olmadıkları gibi sinir krizi ya da şok geçirmeden, sarsıntıdan da farklıdır. Haksız fiil nedeniyle kişinin yoğun bir endişe, hayal kırıklığı, tedirginlik yaşaması hali akıl sağlığının etkilenmesi olarak tanımlanabilir⁸⁹. Bu tazminat kalemi kimi zaman ağırlaştırılmış tazminatın da konusu olabileceği gibi, kişinin fiziksel bir acı çekmesi gibi düşünülüp manevi tazminat konusu da olabilir⁹⁰. Ancak her durumda ayrı bir zarar kalemi olarak kabul edilmektedir. Haksız fiil sonucu yaşanan yoğun endişenin tazminat konusu olmasının nedeni, bunun kişinin bedensel bütünlüğünün ihlali olarak kabul edilerek bireyin korunmaya değer bir yararının varlığıdır⁹¹. Bununla birlikte yaşanan endişenin yoğun olması neredeyse sinir bozukluğu, şoka girme haline yakın bir endişe olması ve kişinin yaşamının bu endişeli durumdan etkilenmesi tazmin edilebilirlik için aranmaktadır. Sıradan bir endişe hali tek başına tazmin edilebilirlik için yeterli olmayacaktır⁹².

V. Tazminattan İndirim Nedenleri

Zarar görenin geliri bir kere belirlendikten sonra bu toplamdan zorunlu olarak ödemesi gereken gelir vergisi, sosyal güvenlik katkı payı, kurum emekli sandığı katkı payları gibi ödemeler⁹³ toplamının ve ayrıca zarar görenin, bir daha hiç işe gidemeyeceği için ortalama kaç yıl daha çalışacak ise o süreye karşılık gelen, işe gidiş geliş masrafları toplamının düşülmesiyle ödenecek tazminat miktarı bulunacaktır⁹⁴. Ayrıca yaşamın olağan akışı

⁸⁷ Lunney/Oliphant, Tort Law, s. 868-869.

⁸⁸ Burrows, Judicial Remedies, s.353; Peel/Goudkamp, Tort, s.713; Lunney/Oliphant, Tort Law, s.870.

⁸⁹ Cooke/Oughton, Obligations, s.262.

⁹⁰ Cooke/Oughton, Obligations, s.263.

⁹¹ Cooke/Oughton, Obligations, s.263.

⁹² Cooke/Oughton, Obligations, s.263.

⁹³ Bu ödemeler zarar görenin kendisinin yapması gereken zorunlu ödemeler olup çalışamaz hale geldiği için artık ödeme de yapamayacağı düşünülerek aylık ödemesi gelir hesabından düşülecektir. Yoksa emekli sandığı, yardım sandığı gibi bir yerden alacağı toplu ödeme tazminat miktarından düşülmeyecektir.

⁹⁴ Burows, Judicial Remedies, s.353; Peel/Goudkamp, Tort, s.715.

içinde gerçekleşebilecek olumsuzluklar ya da zarar görenin şahsında hali hazırda olan bir olumsuzluk nedeniyle gelirinde haksız fiil gerçekleşmeseydi bile olacak azalmalar da tazminat miktarından indirilecektir⁹⁵. Gelecekteki gelir kaybı hesaplanarak kendisine toplu tazminat olarak ödeme yapılan zarar gören, daha gelecekteki harcamaları gerçekleştirmeden çok önce bu tazminatı toplu ödeme şeklinde aldığı için bunda da bir miktar indirim yapılacaktır. Çünkü toplu tazminat alan kişi bu parayla yatırım yapabilir ya da faiz geliri elde edebilir⁹⁶.

Üçüncü kişilerin zarar görene yardım amacıyla karşılıksız yaptığı ödemeler tazminat miktarından indirilemez⁹⁷. Ayrıca sigorta ödemeleri de (kaza sigortası gibi) tazminat miktarından düşülmeyecektir. Aynı şekilde zarar gören haksız fiil nedeniyle zorunlu olarak emekli olmuşsa ve işyerinden emeklilik ikramiyesi almışsa bu da tazminat miktarından, indirilmeyecektir⁹⁸. Ancak fail tarafından haksız fiilden sonra zarar görene haricen yapılan ödemeler tazminat miktarından düşülecektir⁹⁹.

SONUÇ

İngiliz hukukunda haksız fiil türlerinin farklı olması ve ihmal suretiyle işlenen haksız fiilde özen yükümlülüğüne verilen önem nedeniyle haksız fiiller hukuku Türk haksız fiil hukukundan farklıdır. Ayrıca haksız fiilden sorumlulukta, sorumlu tutulacak kişiler farklı gruplara göre ayrılmış ve sorumluluklarının sınırı da farklılaştırılmıştır¹⁰⁰. Haksız fiil ehliyeti açısından sorumlu tutulacak kişilerin farklıları olduğu ve yargıcın sorumluluğu belirleme açısından geniş bir takdir yetkisine sahip olduğunu söylemek çok da yersiz olmayacaktır¹⁰¹.

İngiliz hukukunda bedensel bütünlüğün ihlali nedeniyle doğan zararlar, temel ayırım olarak maddi ve manevi zararlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Maddi zararlar, tedavi ve bakım giderleri, kazanç kaybı, gelecekteki kazanç kaybı ve ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle doğan zararlar ile zarar görenin ayrıca yapmak zorunda olduğu giderlerdir. Manevi zararlar ise iki şekilde ortaya çıkmaktadır: Kişinin yaşadığı fiziksel acı nedeniyle ortaya çıkan manevi zararlar ile kişinin yaşadığı elemin karşılığı olan manevi zararlar. İkinci tür manevi zararlar, kişinin yaşam isteğinin

⁹⁵ Witting, Torts, s.706; Peel/Goudkamp, Tort, s.719.

⁹⁶ Peel/Goudkamp, Tort, s.719.

⁹⁷ Türk Hukuku bakımından bkz. TBK madde 55.

⁹⁸ Peel/ Goudkamp, Tort, s.722; Lunney/Oliphant, Tort Law, s.894.

⁹⁹ Peel/ Goudkamp, Tort, s.721.

¹⁰⁰ İngiliz hukukunda sorumlu tutulacak kişiler açısından bkz. Akipek/ Küçükgüngör, İngiliz Hukuku, s. 47 vd.

¹⁰¹ Akipek/Küçükgüngör, İngiliz Hukuku, s. 55.

azalması şeklinde ortaya çıkan manevi zararlardır. Kişinin çektiği keder, yaşam sevincinin azalması, psikolojik rahatsızlıklar nedeniyle yaşadığı sıkıntılar bu zarar kalemi içindedir. Aynı şekilde akıl hastalıkları nedeniyle doğan zararın tazmini de manevi tazminat kapsamında kabul edilmektedir.

Maddi zarar kapsamında olan tedavi giderlerinin tazmininde bakım giderleri de önemli bir konudur. Kişi tedavi giderlerinin yanında tedavi sonrası bakım giderlerinin de tazminini talep edebilir. Temelde zararın tazmini için giderilmesi istenen zararın haksız fiilin yakın sonucu olması ve haksız fiille nedensellik bağının bulunması gerekir. Bu nedenle de üçüncü kişilerin yakınlarının haksız fiille bedensel bütünlük ihlallerine dayanarak talep ettikleri zararlarının tazmini mümkün değildir. Örneğin çalışanın bedensel bütünlüğünün ihlali nedeniyle işverenin uğradığı kazanç kaybının haksız fiil failinden istenmesi olanağı yoktur. Ancak üçüncü kişi konumunda olan yakınlarının haksız fiil mağdurunun tedavi sonrası bakımını üstlenmesi halinde zarar görenin belli oranda onlara ödeme yapması gerektiği varsayılarak zarar gören bakım giderinin tazminini talep edebilir. Tazmin edilecek bakım gideri salt profesyonel bakım değil; aynı zamanda yakınları tarafından bakılması halini de kapsamaktadır. Bir anlamda işini bırakarak ya da kendi yaşamından feragat ederek zarar görene bakan üçüncü kişinin bu nedenle doğan zararı haksız fiil mağduru üzerinden tazmin edilmektedir.

İngiliz haksız fiiller hukuku açısından başka can alıcı nokta ise haksız fiil sonucu yaşam süresi kısalan kişinin bu nedenle tazminat talep edebilmesidir. Bu tazminat türü de maddi zararın hesabında dikkate alınmaktadır.

Ayrıca kazanç kaybı zararı yanında yer alan gelecekteki kazanç kaybı ile ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle talep edilen tazminatlar kimi zaman birbirinin içine geçmekte kimi zaman da ayrı bir zarar kalemi olarak talep edilmektedir.

Son olarak evlenme şansının azalmasına dayanarak ekonomik geleceğin sarsılması nedeniyle doğan zararın tazmini Türk hukukunda mümkün iken, bugün İngiliz hukukunda evlenme şansının azalması nedeniyle maddi zararın tazmini kabul görmemekte; kadın-erkek ayrımı yapılmaksızın yaşam isteğinin azalmasına dayanan manevi tazminat kapsamında talep edilebilmektedir.

KAYNAKÇA

Akipek/ Küçükgüngör, İngiliz Hukukunda Haksız Fiil Ehliyeti, Prof.Dr. Turhan Esener'e Armağan, Ankara 2000.

- Beever, Allan, “The Structure of Aggravated and Exemplary Damages”, *Oxford Journal of Legal Studies*, Vol. 23, 2003, s. 87-110.
- Burrows, Andrew, “Chapter 4: Judicial Remedies”, *Principles of The English Law of Obligations* (Edited by Andrew Burrows), Oxford University Press, 2015.
- Cooke/Oughton: *The Common Law of Obligations*, London, Edinburg, 1989.
- Dugdale/Jones: *Clerk & Lindsell on Torts*, 21th ed, London: Sweet & Maxwell, 2014.
- Heuston/Buckley: *Salmond and Heuston on The Law of Torts*, 19th ed., London, Sweet&Maxwell, 1987.
- Lewis, Richard, *The Indexation of Periodical Payments of Damages in Tort: The Future Assured?*, Introduction to R. de Wilde et al, *Facts and Figures*, London: Sweet & Maxwell, 13th ed., 2008-2009.
- Lunney/Oliphant, *Tort Law, Text and Materials*, Oxford University Press, 2013.
- Merhacı Özden, Selin, *Karşılaştırmalı Hukukta Cezalandırıcı Tazminat*, Yetkin Yayınları, Ankara 2013.
- Merhacı Özden, Selin, *İngiliz Haksız Fiiller Hukukuna Genel Bir Bakış ve İhmal Dayanan Haksız Filler*, Ankara Barosu Dergisi, 2012/4.
- Nolan, Donal, “Damage in the English Law of Negligence”, *Journal of European Tort Law*, 4 (3), November 2013, De Gruyter, s. 259–281.
- Nolan/Davies, , “Chapter 2: Torts and Equitable Wrongs”, *Principles of the English Law of Obligations*, (Edited by Andrew Burrows), Oxford University Press, 2015.
- Nolan, Donal, “Rights, Damages and Loss”, *Oxford Journal of Legal Studies*, 2016 Downloaded from <http://ojls.oxfordjournals.org>, s. 1-21, Erişim Tarihi: 10.10.2016.
- Özcan, Burcu Gülseren, *İngiliz Hukukunda İhmal Suretiyle İşlenen Haksız Fiiller (Tort of Negligence)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.
- Peel/Goudkamp: *Winfield & Jolowicz on Tort*, 19 th Edition, London 2014.
- Cane, Peter, *Atiyah’s Accidents, Compensation and The Law*, Cambridge University Press 2013.
- Witting, Christian, *Street on Torts*, 14th ed. Oxford University Press, 2015.